

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ята секція

**«ПАНТЕЛЕСНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
(PANTELEYENKO v. UKRAINE)**

(Заява № 11901/02)

РІШЕННЯ

Страсбург

29 червня 2006 року

ОСТАТОЧНЕ

12 лютого 2007 року

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Пантелеснко проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція) (далі — Суд), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. **П. Лоренцен** (P. Lorenzen), **Голова**,
пані **С. Ботучарова** (S. Botoucharova),

п. **В. Буткевич** (V. Butkevych),
пані **М. Цаца-Ніколовська** (M. Tsatsa-Nikolovska),
п. **Р. Маруст** (R. Maruste),
п. **Дж. Борего Борего** (J. Borrego Borrego),
пані **Р. Єгер** (R. Jaeger), судді,
та пані **К. Вестердік** (C. Westerdiek), **Секретар секції**,
після обговорення за зачиненими дверима 6 червня 2006 року
постановляє таке рішення, яке було ухвалено в цю дату:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (№ 11901/02), поданою проти України до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України Олександром Сергійовичем Пантелеєнком (далі — заявник) 30 листопада 2001 року.

2. Уряд України (далі — Уряд) представляли його Уповноважені Валерія Лутковська та Юрій Зайцев.

3. 15 березня 2005 року Суд вирішив повідомити Уряду про заяву. Відповідно до пункту 3 статті 29 Конвенції він прийняв рішення розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви разом.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник народився у 1960 році, мешкає у м. Чернігові.

*1. Кримінальна справа щодо заявника
та пов'язані з нею судові провадження*

а. Кримінальне обвинувачення заявника

5. 3 травня 1999 року прокуратура м. Чернігова (далі — прокуратура) порушила кримінальну справу щодо заявника за обвинуваченням у зловживанні службовим становищем і підробленні офіційних документів. Версія обвинувачення полягала в тому, що заявник, діючи як приватний нотаріус, шляхом обману завірив операції, пов'язані з правом власності та нерухомістю, використовуючи недійсні нотаріальні бланки.

6. 21 травня 1999 року прокурор м. Чернігова видав санкцію на обшук нотаріальної контори заявника. Обшук було проведено того самого дня. Відповідно до протоколу, складеного за його результатами, правоохоронні органи вилучили з контори нотаріальні печатки і документи, деякі бухгалтерські документи та металевий сейф. Останній було відкрито 2 липня 1999 року в приміщенні прокуратури. Відповідними протоколами засвідчено, що в ньому, крім іншого, було зна-

йдено особисті речі заявника.

7. 28 липня 1999 року слідчий прокуратури закриття справу щодо заявника за відсутністю в його діях складу злочину.

8. 20 вересня 2000 року в. о. прокурора м. Чернігова скасував постанову слідчого, оскільки було встановлено, що заявник вчинив злочин, у якому його обвинувачували, але виніс постанову про закриття кримінальної справи за малозначністю діяння. Заявник оскаржив це рішення, стверджуючи, що не вчиняв жодного злочину. 21 грудня 2000 року Деснянський районний суд м. Чернігова (далі — Деснянський районний суд) відмовив у задоволенні скарги заявника.

9. 26 лютого 2001 року президія Чернігівського обласного суду в порядку нагляду скасувала постанову Деснянського районного суду і направила справу на новий розгляд.

10. 4 квітня 2001 року Деснянський районний суд скасував постанову в.о. прокурора м. Чернігова від 20 вересня 2000 року та направив справу для подальшого розслідування.

11. 26 травня 2001 року слідчий закриття кримінальну справу щодо заявника практично з тих самих підстав, які вказано у постанові від 20 вересня 2000 року. 4 липня 2001 року прокурор м. Чернігова скасував це рішення і повернув справу слідчому для подальшого розслідування.

12. 4 серпня 2001 року кримінальну справу було закрито за малозначністю вчиненого злочину. 6 листопада 2001 року Деснянський районний суд залишив без задоволення скаргу заявника на цю постанову, пославшись на її необґрунтованість. Зокрема, суд зазначив, що вину заявника було підтверджено доказами, зібраними під час слідства.

13. 24 січня 2002 року апеляційний суд Чернігівської області (далі — апеляційний суд) скасував постанову від 6 листопада 2001 року через те, що місцевий суд не послався на докази, які б підтверджували висновки про винність заявника. Справу було направлено на новий розгляд.

14. 26 червня 2002 року Деснянський районний суд залишив скаргу заявника на постанову від 4 серпня 2001 року без задоволення. Суд вказав, що в матеріалах справи міститься достатньо доказів того, що заявник підробив певний нотаріальний документ і свідомо вчинив недійсну нотаріальну дію. Однак, зважаючи на малозначність злочину, подальше кримінальне переслідування було недоцільним. Щодо доводів заявника про недопустимість доказів, отриманих під час обшуку його контори, суд зазначив, що подібні заяви можуть подаватися під час судового розгляду кримінальної справи по суті, а не під час провадження з оскарження постанови про її закриття.

9 вересня 2002 року апеляційний суд залишив це рішення без зміни. 13 грудня 2002 року Верховний Суд України не знайшов підстав для задоволення касаційної

скарги заявника.

б. Розгляд позову про компенсацію

15. У січні 2000 року заявник подав позов до прокуратури, вимагаючи відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної йому нібито незаконним обшуком його контори (через втрату чи пошкодження особистих речей і вилучення документів, важливих для його професійної діяльності).

16. 28 серпня 2000 року Новозаводський районний суд м. Чернігова (далі — Новозаводський районний суд) задовольнив цей позов. Суд постановив «визнати проведення обшуку незаконним». Зокрема, він встановив, що, порушуючи статтю 183 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК) і знаючи про місцезнаходження заявника (на той момент він перебував у лікарні), слідчий не вручив йому постанову про обшук. Більше того, всупереч статті 186 КПК уповноважені органи, замість збирання доказів, які стосуються справи, вилучили всі офіційні документи та окремі особисті речі з офісу заявника. Це фактично позбавило заявника можливості виконувати свої професійні обов'язки до 6 серпня 1999 року, до моменту, коли відповідні документи та речі було йому повернуто. Суд призначив заявнику відшкодування у розмірі 14 140 грн¹ за матеріальну та 1000 грн² за моральну шкоду.

17. 16 січня 2001 року Чернігівський обласний суд, розглянувши касаційну скаргу прокуратури, скасував рішення суду від 28 серпня 2000 року і повернув справу на новий розгляд, оскільки припинило існування правове підґрунтя рішення (а саме: завершення кримінального провадження з реабілітуючих обставин).

18. 26 грудня 2001 року Новозаводський районний суд розглянув позов заявника та відмовив у його задоволенні у зв'язку з його безпідставністю. Суд, посилаючись на постанову прокуратури від 4 серпня 2001 року, визнав, що справу заявника було закрито з nereабілітуючих підстав у значенні статті 2 Закону України від 1 грудня 1994 року «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду», а тому заявник не мав права вимагати відшкодування шкоди, завданої діями чи бездіяльністю органів влади в ході розслідування.

19. 23 травня 2002 року апеляційний суд зупинив апеляційне провадження до ухвалення рішення за скаргою заявника на постанову прокуратури від 4 серпня 2001 року (тобто щодо підстав закриття кримінальної справи). 3 січня 2003 року апеляційне провадження було відновлено, в задоволенні апеляційної скарги на рішення суду від 26 грудня 2001 року було відмовлено.

2. Розгляд позову про образу честі і гідності

20. У грудні 2001 року заявник звернувся в Новозаводський районний суд із

1 2315 євро

2 165 євро

позовом до Чернігівського юридичного коледжу та його ректора про образу честі і гідності. Заявник стверджував, що під час засідання атестаційної комісії 14 травня 2001 року ректор зробив три наклепницькі та образливі заяви на його адресу, включаючи одне грубе запитання щодо його психічного здоров'я. Заявник вимагав вибачень та компенсації за моральну шкоду.

21. Під час судового розгляду справи одним з основних доводів заявника було те, що він ніколи не страждав на будь-які психічні хвороби. На доказ цього він надав довідку, ймовірно, видану психіатричною лікарнею, із засвідченням того, що заявник ніколи не проходив там лікування.

22. Сторона відповідача обстоювала те, що ректор ніколи не висловлював образ, які йому приписував заявник. Однак вони поставили під сумнів достовірність вищезазначеної довідки і звернулися з клопотанням до суду перевірити твердження заявника. 21 березня 2002 року суд задовольнив це клопотання і направив у Чернігівську обласну психоневрологічну лікарню прохання надати інформацію щодо того, чи проходив заявник лікування будь-яких психічних розладів. 3 квітня 2002 року лікарня надала суду довідку про те, що протягом декількох років заявник перебував на обліку як психічно хворий і проходив стаціонарне лікування у різних психіатричних клініках. Однак декількома роками раніше його було знято з обліку через довготривале послаблення симптомів хвороби. Суддя зачитав цю інформацію в одному з наступних судових засідань; однак у кінцевому рішенні не було жодного посилання на цей факт.

23. 3 червня 2002 року Новозаводський районний суд відмовив у задоволенні позову заявника як безпідставного. Суд визнав, зокрема, що заявник не зміг довести, що відповідач робив будь-які зауваження стосовно його психічного стану.

24. Заявник подав апеляційну скаргу, оскаржуючи, зокрема, законність запиту суду щодо стану його психічного здоров'я.

25. 1 жовтня 2002 року апеляційний суд залишив рішення суду без зміни. Тоді ж апеляційний суд постановив окрему ухвалу стосовно того, що запит суду першої інстанції інформації про стан психічного здоров'я заявника у державній лікарні суперечив статті 32 Конституції України, статтям 23 і 31 Закону України від 2 жовтня 1992 року «Про інформацію» та статті 6 Закону України від 22 лютого 2000 року «Про психіатричну допомогу». Зокрема, було зазначено, що інформація про стан психічного здоров'я є конфіденційною і її збирання, зберігання, використання і розповсюдження підпадає під особливий режим. Крім того, апеляційний суд зазначив, що доказ, про який йшлося в запиті, не мав відношення до справи.

Підсумовуючи вищезазначене, апеляційний суд постановив, що суддям судів нижчого рівня бракувало досвіду в сфері захисту конфіденційної інформації, і повідомив Обласний центр правових досліджень про потребу ліквідувати цю прогалину у своїх навчальних програмах.

26. 24 червня 2003 року Верховний Суд України не знайшов підстав для

задоволення касаційної скарги заявника.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

1. Конституція України 1996 року

27. Відповідні положення Конституції України передбачають таке:

Стаття 30

«Кожному гарантується недоторканність житла.

Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку».

Стаття 32

«Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини...»

2. Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року

28. У статті 6 Кодексу наведено перелік обставин, що виключають провадження у кримінальній справі, включаючи відсутність в діянні складу злочину. У статті 7 Кодексу зазначено, що справу може бути закрито на підставі малозначності вчиненого злочину.

У частині четвертій статті 327 Кодексу визначено, що суд виносить виважувальний вирок щодо підсудного у таких випадках:

- коли не встановлено події злочину;
- коли в діянні підсудного немає складу злочину;
- коли не доведено участі підсудного у вчиненні злочину.

Такі ж причини, які називаються «реалібілітуючими обставинами», є підставою для відшкодування шкоди, заподіяної незаконним кримінальним переслідуванням (див. п. 35 нижче). Решта підстав для закриття справи, викладені у статтях 6, 7 та 71 Кодексу (включаючи малозначність злочину), називаються «нереабілітуючими обставинами» і не дають права на компенсацію за будь-які порушення, вчинені органами влади під час слідства.

29. У статті 212 Кодексу визначено, що по закінченні слідства слідчий або складає обвинувальний висновок, або закриває справу.

Відповідно до статті 213 Кодексу справу може бути закрито слідчим на підставі як реабілітуючих, так і нереабілітуючих обставин.

30. Частиною другою статті 227 Кодексу прокурору надано повноваження скасовувати будь-яке рішення слідчого та давати обов'язкові для виконання вказівки органам слідства, якщо він вважає, що слідство велося з порушенням норм процесуального чи матеріального законодавства. Однак прокурор не має повноважень приймати рішення про відшкодування шкоди, заподіяної обвинуваченому встановленими незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю органів слідства.

31. Відповідні статті Кодексу передбачають таке:

Стаття 177

«Обшук проводиться в тих випадках, коли є достатні підстави вважати, що знаряддя злочину..., а також інші предмети і документи, які мають значення для встановлення істини в справі чи забезпечення цивільного позову, знаходяться в певному приміщенні або місці чи в якої-небудь особи».

Стаття 183

«Перед обшуком або виїмкою слідчий пред'являє постанову особам, що займають приміщення... і пропонує їм видати зазначені в постанові предмети або документи... У разі відмови виконати його вимоги слідчий проводить обшук або виїмку в примусовому порядку.

Проводячи обшук, слідчий має право розкривати замкнені приміщення і сховища, якщо володілець відмовляється їх відкрити. При цьому слідчий повинен уникати не викликаних необхідністю пошкоджень дверей, замків та інших предметів...»

Стаття 186

«При обшуку... можуть бути вилучені лише предмети і документи, які мають значення для справи, а також цінності і майно обвинуваченого або підозрюваного з метою забезпечення цивільного позову або можливої конфіскації майна. Предмети і документи, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до справи».

Стаття 236⁶

«Скарга на постанову органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи розглядається суддею одноособово не пізніше п'яти... днів.

Суддя витребує справу, знайомиться з нею, а в разі необхідності заслуховує пояснення особи, яка подала скаргу на постанову.

...Розглянувши скаргу, суддя залежно від того, чи були при закритті справи виконані вимоги статей 213 і 214 цього Кодексу, приймає одне з таких рішень:

- 1) залишає скаргу без задоволення;
- 2) скасовує постанову... і направляє справу прокурору для відновлення слідства або дізнання».

3. Цивільно-процесуальний кодекс України 1963 року

32. У статті 10 Кодексу передбачено:

«Розгляд справ у всіх судах відкритий, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної або іншої захищеної законом таємниці.

Закритий судовий розгляд, крім того, допускається за мотивованою ухвалою суду з метою запобігання розголошенню відомостей про інтимні сторони життя осіб, які беруть участь у справі, а також забезпечення таємниці усиновлення.

На закритому судовому засіданні присутні особи, які беруть участь у справі, та їх представники, а в необхідних випадках також свідки, експерти і перекладачі.

Слухання справи на закритому засіданні суду ведеться з додержанням усіх правил судочинства. Рішення судів у всіх випадках проголошуються прилюдно».

4. Закон України від 2 жовтня 1992 року «Про інформацію»

33. Відповідні статті Закону передбачають:

Стаття 23

«Інформація про особу — це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу.

Основними даними про особу (персональними даними) є:... стан здоров'я.

Джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім'я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого і регіонального самоврядування в межах своїх повноважень.

Забороняється збирання відомостей про особу без її попередньої згоди, за винятком випадків, передбачених законом».

Стаття 31

«Державні органи та організації, органи місцевого і регіонального самоврядування, інформаційні системи яких вміщують інформацію про громадян, зобов'язані надавати її безперешкодно і безкоштовно на вимогу осіб, яких вона стосується, крім випадків, передбачених законом, а також вживати заходів щодо запобігання несанкціонованому доступу до неї. У разі порушень цих вимог Закон гарантує захист громадян від завданої їм використанням такої інформації шкоди.

Забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу, зібраних відповідно до чинного законодавства державними органами, організаціями і посадовими особами.

Необхідна кількість даних про громадян, яку можна одержати законним шляхом, має бути максимально обмеженою і може використовуватися лише для законно встановленої мети».

Стаття 37

«Не підлягають обов'язковому наданню для ознайомлення за інформаційними запитами офіційні документи, які містять: ...

конфіденційну інформацію; ...

інформацію, що стосується особистого життя громадян...».

5. Закон України від 22 лютого 2000 року

«Про психіатричну допомогу»

34. У статті 6 Закону, а також у інших відповідних статтях передбачено наступне:

«Медичні працівники,... яким у зв'язку з навчанням або виконанням професійних, службових, громадських чи інших обов'язків стало відомо про наявність у особи психічного розладу, про факти звернення за психіатричною допомогою та лікування у психіатричному закладі,... а також інші відомості про стан психічного здоров'я особи, її приватне життя, не можуть розголошувати ці відомості, крім випадків, передбачених... цієї статті.

Допускається передача відомостей про стан психічного здоров'я особи та надання їй психіатричної допомоги без згоди особи або без згоди її законного представника для: ...

2) провадження дізнання, попереднього слідства або судового розгляду за письмовим запитом... суду.

Документи, що містять відомості про стан психічного здоров'я особи та надання їй психіатричної допомоги, повинні зберігатися з дотриманням умов, що гарантують конфіденційність цих відомостей. Вилучення оригіналів цих документів та їх копіювання може здійснюватися лише у випадках, встановлених законом».

6. Закон України від 1 грудня 1994 року «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду»

35. У відповідному витягу із Закону передбачено:

Стаття 2

«Право на відшкодування шкоди в розмірах і в порядку, передбачених цим Законом, виникає у випадках:

1) винесення виправдувального вироку суду;

2) закриття кримінальної справи за відсутністю події злочину, відсутністю у діянні складу злочину або недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні злочину».

ПРАВО

I. ПОПЕРЕДНІ ЗАПЕРЕЧЕННЯ УРЯДУ

1. Кримінальна справа

36. Уряд заявив про недотримання шестимісячного строку та невичерпання національних засобів юридичного захисту. Він зазначив, що остаточне рішення у кримінальній справі щодо заявника було постановлено Деснянським районним судом 21 грудня 2000 року (більше, ніж за шість місяців до того, як заяву було подано до Суду), і заявник не оскаржив його в касаційному порядку. Уряд стверджував, що наступне скасування цього рішення не можна брати до уваги, оскільки воно було здійснено у ході наглядового провадження. Заявник не погодився.

37. Суд відзначає, що 26 лютого 2001 року за заявою заявника президія Чернігівського обласного суду скасувала вищезазначену постанову Деснянського районного суду і поновила провадження у кримінальній справі заявника. Згодом 26 червня 2002 року Деснянський районний суд виніс нову постанову у цій справі, яка, ймовірно, замінила ту, на яку посилається Уряд і яку залишили в силі апеляційний суд і суд касаційної інстанції 9 вересня 2002 року та 13 грудня 2002 року відповідно. Уряд не зміг навести жодного доводу щодо того, чому Суду варто не зважати на ці провадження (порівняйте з рішенням від 6 вересня 2005 р. у справі «Павлюлінець проти України» (*Pavlyulynets v. Ukraine*), заява № 70767/01, пункти 41 і 42).

38. Таким чином, Суд відхиляє це заперечення.

2. Цивільна справа

39. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав національні засоби юридичного захисту, оскільки не звертався з клопотанням про закритий розгляд його справи ані до суду першої інстанції, ані до апеляційного суду, хоча й міг це зробити відповідно до національного процесуального законодавства. Заявник вважав цей засіб захисту неефективним.

40. Суд відзначає, що це заперечення тісно пов'язане з відповідними скаргами заявника згідно зі статтями 8 та 13 Конвенції. За таких обставин він долучає попереднє заперечення до суті скарг заявника.

3. Висновок

41. Суд зазначає, що заява не є очевидно необгрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Крім того, вона не є непринятною з будь-яких інших підстав.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

42. Заявник подав скаргу відносно того, що незаконний обшук його офісу та розголошення в судовому засіданні конфіденційної інформації про стан його психічного здоров'я і психіатричне лікування порушило права, гарантовані статтею 8 Конвенції, яка, зокрема, передбачає:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві... для запобігання заворушенням чи злочинам...»

A. Обшук офісу заявника

1. Доводи сторін

43. Визнаючи той факт, що обшук становив втручання у право заявника на

повагу до його житла, Уряд все ж зазначив, що, оскільки заявник використовував приміщення виключно в службових цілях, свобода розсуду держави була ширшою, ніж у випадку обшуку житла. Крім того, він зазначив, що втручання відповідало закону, а саме главі 16 КПК.

44. Хоча на той час обшук було санкціоновано прокурором, а не суддею, заявник, тим не менш, мав у своєму розпорядженні широкий ряд гарантій, передбачених КПК. Зокрема, обшук мав проводитися в присутності двох понятих і особи, яка займає це приміщення, або, у разі його/її відсутності, в присутності представника житлово-експлуатаційної організації.

45. Уряд зазначив, що обшук мав законну мету попередження злочину і був необхідний у демократичному суспільстві.

46. Заявник заперечив ці доводи, стверджуючи, що обшук його офісу ані не був законним, ані не переслідував законну мету, оскільки він ніколи не вчиняв злочинів, які йому інкримінувалися органами влади.

2. Оцінка Суду

47. Оскільки Уряд стверджував, що держава має більшу свободу розсуду в сфері обшуку офісних приміщень у порівнянні з обшуком житла, Суд вважає недоцільним розпочинати дискусію з цього приводу, наслідок якої не матиме жодного відношення до цієї справи. Суду достатньо, що в будь-якому випадку (а це була спільна позиція) обшук офісу заявника призвів до втручання у значенні статті 8 Конвенції в його право на повагу до житла (порівняйте з рішенням від 16 грудня 1992 р. у справі «Німітц проти Німеччини» (*Niemietz v. Germany*), Series A, № 251-B, п. 30; рішенням у справі «Рьомен і Шмідт проти Люксембургу» (*Roemen and Schmit v. Luxembourg*), заява № 51772/99, п. 64, ECHR 2003-IV; та рішенням від 15 липня 2003 р. у справі «Ернст та інші проти Бельгії» (*Ernst and Others v. Belgium*), заява № 33400/96, п. 109).

48. Питання полягає в тому, чи було це втручання виправдане згідно з пунктом 2 статті 8 та, зокрема, чи було цей захід здійснено «згідно із законом» у розумінні цього пункту.

49. Суд підкреслює, що вислів «згідно із законом» у пункті 2 статті 8 Конвенції по суті відсилає до національного законодавства і закріплює обов'язок дотримувати його матеріальних і процесуальних норм (див. рішення від 13 листопада 2003 р. у справі «Елсі та інші проти Туреччини» (*Elci and Others v. Turkey*), заяви № 23145/93 і 25091/94, п. 697).

50. Щодо справи, яка розглядається, Суд зазначає, по-перше, що заявника було обвинувачено у зловживанні службовим становищем та підробленні офіційних документів, тобто у злочинах, що підпадали під дію Кримінального кодексу України 1960 року. Для розкриття кримінальних злочинів у главі 16 КПК передбачено, що обшуки можуть проводитися, «якщо є достатні підстави вважати, що засоби вчинення злочину... та інші речі і документи, що мають відношення до справи, збе-

рігаються у певних приміщеннях». Кримінально-процесуальний кодекс містить гарантії від свавільного втручання з боку органів влади в право на недоторканність житла, включаючи, зокрема, обов'язок заздалегідь вручити постанову про обшук особі, яка займає відповідні приміщення, і заборону вилучення будь-яких документів і речей, які не мають прямого відношення до справи, що розслідується (п. 28 вище).

51. Проте Суд зауважує, що 28 серпня 2000 року Новозаводський районний суд визнав, що цей обшук «було проведено незаконно», оскільки органи влади не дотримали вищезазначених законодавчих гарантій (п. 16 вище). Отже, слідчі органи, знаючи про місцеперебування заявника, навіть не намагалися вручити йому ордер на обшук. Крім того, замість відбору суттєвих для розслідування доказів вони вилучили всі документи з офісу та окремі особисті речі, які належали заявнику і не мали жодного відношення до справи.

52. Варто зауважити, що суди вищих інстанцій ніколи не заперечували законності основних положень цього висновку, хоча це рішення було згодом скасовано з інших підстав (п. 17 вище). Крім того, Уряд у своїх зауваженнях не ставив під сумнів цей висновок і не надавав доказів протилежного.

53. За таких обставин Суд доходить висновку, що втручання, яке розглядається, не було здійснено «згідно із законом» і, таким чином, було порушення статті 8. Беручи до уваги цей висновок, Суд не вважає за потрібне вивчати питання його виправданості згідно з цією нормою.

В. Розголошення конфіденційної інформації про психічний стан

1. Доводи сторін

54. Уряд заявив, що, хоча будь-який запит щодо надання конфіденційної інформації про психічний стан або психіатричне лікування людини, як правило, є втручанням у її приватне життя, у цьому випадку такого втручання не було. Уряд посилався у зв'язку з цим на те, що запит, який розглядається, був зроблений судом, а не, наприклад, ЗМІ, і він не мав на меті розповсюдження отриманої інформації. Уряд стверджував, що заявник сам спонукав суд вдатися до такого заходу для перевірки наданого ним документа, достовірність якого було поставлено під сумнів.

55. Заявник стверджував, що ця інформація не впливала на результат розгляду його справи у Новозаводському районному суді. Він заявив, що цей захід порушує Конституцію і, таким чином, є «незаконним» у значенні статті 8 Конвенції.

2. Оцінка Суду

а. Чи було втручання

56. Суд відзначає, що як зберігання державними органами інформації про особисте життя людини, так і її використання є втручанням в право на повагу до

приватного життя, гарантоване пунктом 1 статті 8 Конвенції (див. рішення у справі «Ротару проти Румунії» (*Rotaru v. Romania*) [ВП], заява № 28341/95, п. 46, ECHR 2000-V).

57. У цій справі національний суд надіслав запит і отримав з психіатричної лікарні конфіденційну інформацію про психічний стан і відповідне медичне лікування заявника. Цю інформацію було згодом повідомлено суддею сторонам та іншим особам, присутнім у залі суду під час відкритого судового засідання.

58. Суд вважає, що подібні подробиці, безперечно, є інформацією, що належить до «приватного життя» заявника, і що захід, який розглядається, призвів до розширення кола осіб, ознайомих з цими подробицями. Таким чином, заходи, вжиті судом, є втручанням у права заявника, гарантовані йому статтею 8 Конвенції (рішення від 25 лютого 1997 р. у справі «Z. проти Фінляндії» (*Z v. Finland*), *Reports of Judgments and Decisions* 1997-I, п. 71).

в. Чи здійснено втручання «згідно із законом»

59. Головне питання полягає у тому, чи було втручання виправдано у відповідності з пунктом 2 статті 8, зокрема чи було воно здійснене «згідно із законом» і чи було «необхідним у демократичному суспільстві» задля досягнення однієї з цілей, перелічених у цьому пункті.

60. Суд нагадує, що фраза «згідно із законом» вимагає, щоб оскаржуваний захід мав певне підґрунтя в національному законодавстві (див. рішення у справі «Смірнова проти Росії» (*Smirnova v. Russia*), заяви № 46133/99 і 48183/99, п. 99, ECHR 2003-IX (витяги)).

61. Варто зазначити, що апеляційний суд, переглянувши справу, дійшов висновку, що поведження судді суду першої інстанції з особистою інформацією про заявника не відповідало спеціальному режиму збирання, зберігання, використання та поширення інформації про стан психічного здоров'я особи, передбаченому відповідно до статті 32 Конституції України та статей 23 і 31 Закону України від 2 жовтня 1992 року «Про інформацію»; Уряд не заперечував правильність цього висновку (п. 25 вище). Крім того, Суд зауважує, що відповідні деталі не могли вплинути на результат судового процесу (тобто встановлення того, чи оскаржуване висловлювання було зроблено, і оцінку того, чи було воно образливим; див. зазначене рішення у справі «Z. проти Фінляндії», пункти 102 і 109); запит Новозаводського районного суду про надання інформації був зайвим, оскільки вона не була потрібна «для провадження дізнання, попереднього слідства або судового розгляду», а отже, запит був незаконним у значенні статті 6 Закону України від 22 лютого 2000 року «Про психіатричну допомогу».

62. Суд вважає, що з причин, викладених вище, було порушення статті 8 Конвенції. Він не вважає за потрібне перевіряти цей захід з точки зору дотримання інших умов пункту 2 цієї статті.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 2 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

63. Заявник скаржився на те, що відмова в задоволенні його позову «про відшкодування шкоди, завданої незаконним кримінальним переслідуванням» суперечила принципу презумпції невинуватості. Він посилався на пункт 2 статті 6 Конвенції, який передбачає:

«Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку».

64. Уряд стверджував, що не було порушення пункту 2 статті 6 Конвенції, оскільки рішення прокуратури закрити справу з nereабілітуючих обставин було переглянуто і врешті-решт залишено судами без зміни. Заявник не погодився.

65. Суд нагадує, що Конвенцію треба тлумачити таким чином, щоб гарантувати права, здійснення яких буде практичним і результативним, а не теоретичним та ілюзорним (див., наприклад, рішення від 10 липня 2003 р. у справі «Мультиплекс проти Хорватії» (*Multiplex v. Croatia*), заява № 58112/00, п. 44.); це також стосується права, закріпленого у пункті 2 статті 6 (див. рішення від 10 лютого 1995 р. у справі «Альне де Рібемон проти Франції» (*Allenet de Ribemont v. France*), Series A, № 308, п. 35).

66. Суд нагадує, що відповідно до його практики ані пункт 2 статті 6, ані жодна інша стаття Конвенції не надає особі, «обвинуваченій у вчиненні кримінального правопорушення», право на відшкодування її витрат або право на компенсацію за законне тримання під вартою у випадку, коли провадження проти неї було закрито (див., ухвалу щодо прийнятності від 23 березня 2000 р. у справі «Наркісо Дінарес Пенальвер проти Іспанії» (*Narciso Dinares Pecalver v. Spain*), заява № 44301/98; а також рішення від 25 серпня 1987 р. у справі «Енглерт проти Німеччини» (*Englert v. Germany*), Series A, № 123-B, п. 36, і від 25 серпня 1993 р. у справі «Секаніна проти Австрії» (*Sekanina v. Austria*), Series A, № 266-A, п. 25). Відмова надати відшкодування сама по собі не порушує принцип презумпції невинуватості (див. з відповідними змінами рішення від 25 серпня 1987 р. у справі «Нюлькенбокгоф проти Німеччини» (*Nulkenbockhoff v. Germany*), Series A № 123-C, п. 36, і від 25 березня 1983 р. у справі «Мінеллі проти Швейцарії» (*Minelli v. Switzerland*), Series A № 62, пункти 34, 35).

67. Однак практика Суду також встановлює, що принцип презумпції невинуватості порушено, коли судові рішення стосовно особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення, відображає думку про те, що вона винна, без доведення її вини у відповідності до закону. Навіть без формального висновку про вину, достатньо наявності будь-якого висловлювання, з якого вбачається, що суд вважає особу винною. Крім того, пункт 2 статті 6 не обмежується кримінальними провадженнями, що тривають, але поширюється також на судові рішення, прийняті після того, як кримінальне провадження було припинене (див. за-

значені вище рішення в справах «Мінеллі проти Швейцарії», «Енглерт проти Німеччини» та «Ньолькенбокгоф проти Німеччини»; і рішення в справі «Капо проти Бельгії» (*Carpeau v. Belgium*), заява № 42914/98, п. 25, ECHR 2005-I), чи після ухвалення виправдувального вироку (див., зокрема, раніше зазначене рішення у справі «Секаніна проти Австрії»; рішення: від 21 березня 2000 р. у справі «Рушіті проти Австрії» (*Rushiti v. Austria*), заява № 28389/95; від 10 липня 2001 р. у справі «Ламанна проти Австрії» (*Lamanna v. Austria*), заява № 28923/95; у справі «О. проти Норвегії» (*O. v. Norway*), заява № 29327/98, ECHR 2003-II; і від 11 лютого 2003 р. у справі «Хаммерн проти Норвегії» (*Hammern v. Norway*), заява № 30287/96).

68. Отже Суд повинен визначити, чи в цій справі результат кримінального провадження щодо заявника та подальша відмова у задоволенні його позову про відшкодування шкоди, завданої незаконним переслідуванням, ставить під сумнів невинуватість заявника, хоча його вину не було доведено.

69. Суд зазначає, що справу заявника було закрито на досудовому етапі слідчими органами на тій підставі, що малозначність злочину, вчиненого заявником, робить його кримінальне переслідування недоцільним. Національні суди, переглянувши це рішення, погодилися з тим, що (ненаведені) докази, які містяться у матеріалах справи, є достатніми для доведення вчинення злочину заявником, а також малозначності злочину.

70. Дійсно, оголошення підозр стосовно невинуватості обвинуваченого можливе, доки в результаті закінчення кримінального провадження не ухвалено рішення по суті справи (див. зазначене вище рішення в справі «Секаніна проти Австрії», п. 30). Однак своїм рішенням від 26 грудня 2001 року Новозаводський районний суд відмовив у задоволенні позову заявника про відшкодування шкоди, пославшись на те, що кримінальну справу щодо нього було закрито з nereабілітуючих підстав (див. п. 28 вище). Апеляційний суд залишив це рішення без зміни після того, як скаргу заявника на постанову про закриття кримінальної справи з nereабілітуючих підстав було врешті-решт відхилено (див. п. 19 вище). Суд не вважає за потрібне визначати в цій справі, чи в принципі відмова надати відшкодування на підставі того, що кримінальну справу було закрито з nereабілітуючих підстав, як така, порушує презумпцію невинуватості. Суд зазначає, що в цій справі судові рішення стосовно закриття кримінальної справи щодо заявника було викладено у формулюваннях, які не залишають сумніву щодо того, що посадові особи вважали заявника винним у вчиненні інкримінованого йому злочину. Зокрема, Деснянський районний суд зазначив, що матеріали справи містять достатньо доказів підроблення заявником нотаріального документа та вчинення недійсної нотаріальної дії і єдиною причиною для закриття справи є недоцільність переслідування у зв'язку з малозначністю злочину. Це рішення було залишено без зміни апеляційним судом, і Верховний Суд України не знайшов підстав для задоволення касаційної скарги заявника на нього. На думку Суду, самих формулювань, які використано Деснянським районним судом, було достатньо для порушення пре-

зумпції невинуватості. Той факт, що заявникові було відмовлено у задоволенні позову про відшкодування шкоди на підставі висновків, зроблених у ході кримінального провадження, тільки загострив ситуацію. Хоча Деснянський районний суд ухвалив своє рішення після розгляду, проведеного в присутності заявника, характер цього провадження не був кримінальним і йому бракувало багатьох елементів, зазвичай властивих процесу розгляду кримінальної справи по суті. У зв'язку з цим не можна вважати, що судовий розгляд справи у цьому суді закінчився чи повинен був закінчитися «доведенням вини заявника в законному порядку». За таких обставин, Суд вважає, що мотиви рішення Деснянського районного суду, які було залишено без зміни після його перегляду в апеляційному порядку, а також відмова у задоволенні позову заявника про відшкодування шкоди з тих самих підстав становлять порушення принципу презумпції невинуватості.

71. Отже, було порушення пункту 2 статті 6 Конвенції.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

72. Заявник скаржився згідно із статтею 13 Конвенції на відсутність ефективних засобів юридичного захисту стосовно порушень статті 8.

73. Стаття 13 Конвенції передбачає:

«Кожен, чії права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

1. Доводи сторін

74. Уряд заявив, що заявник міг оскаржити законність обшуку, звернувшись до прокурора вищого рівня або суду під час судового розгляду кримінальної справи. Якби його було виправдано, він мав би право на відшкодування шкоди, завданої незаконним кримінальним переслідуванням. Щодо запиту судом інформації про стан психічного здоров'я заявника, останній, за твердженням Уряду, міг підняти це питання в своїй апеляції на рішення суду.

75. Заявник розцінив ці заходи як неефективні.

2. Оцінка Суду

а. Загальні принципи

76. Суд нагадує, що стаття 13 Конвенції гарантує наявність на національному рівні засобу юридичного захисту для реалізації прав і свобод, визначених у Конвенції, у якій би формі вони не забезпечувались у національному правопорядку. Дія статті 13, отже, полягає в тому, щоб національний засіб юридичного захисту відповідав суті «небезпідставної скарги» за Конвенцією та гарантував належну допомогу, хоча Договірні Сторони можуть на свій розсуд обирати, як вони виконуватимуть свої конвенційні зобов'язання в рамках цього положення (див. рішення від 19 лютого 1998 р. у справі «Кайя проти Туреччини» (*Kaya v. Turkey*), *Reports*

of Judgments and Decisions 1998-I, с. 329, 330, п. 106).

77. Обсяг зобов'язань Договірних держав за статтею 13 змінюється в залежності від природи скарги заявника; проте засіб юридичного захисту, якого вимагає стаття 13, має бути «ефективним» як на практиці, так і за законом (див. рішення в справі «Кудла проти Польщі» (*Kudia v. Poland*) [ВП], заява № 30210/96, п. 157, ECHR 2000-XI). Такий засіб має бути достатньою мірою гарантовано не тільки в теорії, але й на практиці, без чого йому бракуватиме необхідної доступності та ефективності (див., крім іншого, ухвалу щодо прийнятності в справі «Міфсуд проти Франції» (*Mifsud v. France*) [ВП], заява № 57220/00, ECHR 2002-VIII).

в. Обшук

78. Оскільки Уряд згадав про можливість вимагати компенсації з допомогою механізму відшкодування шкоди, завданої незаконними діями правоохоронних органів, Суд не вважає, що ця процедура стосується даної справи (див. рішення від 5 квітня 2005 р. у справі «Афанасьєв проти України» (*Afanasyev v. Ukraine*), заява № 38722/02, п. 77). Він зазначає, зокрема, що поданий з цією метою позов заявника було відхилено саме через те, що його кримінальну справу було закрито з не-реабілітуючих підстав.

79. Щодо можливості оскарження законності обшуку під час судового розгляду кримінальної справи варто зауважити, що, як зазначено вище відносно пункту 2 статті 6 Конвенції, справа заявника ніколи не розглядалася по суті. Її було закрито на досудовому етапі, і подальший перегляд стосувався суто процесуальних питань щодо закриття слідчим кримінальної справи з зазначених підстав. Отже, в ході цих проваджень не давалася і не могла даватися оцінка законності певних слідчих дій.

80. Суд далі зазначає, що заявник міг звернутися до прокурора вищого рівня зі скаргою на незаконність обшуку в його конторі. Суд нагадує, що «національний орган», визначений у статті 13, не обов'язково має бути судовим органом, але якщо ні, то його повноваження та гарантії, які він надає, є значущими у визначенні ефективності засобу захисту (зазначене вище рішення в справі «Кудла проти Польщі», п. 157). У цій справі, однак, Суд зазначає, що, навіть припускаючи, що прокурор є незалежним, цей засіб не міг забезпечити заявнику допомогу (п. 30 вище).

81. Таким чином, Суд вважає, що в цій справі було порушення статті 13 Конвенції, оскільки заявник не мав національного засобу юридичного захисту, за допомогою якого він би міг захистити своє право на повагу до житла, яке гарантовано статтею 8 Конвенції.

с. Розголошення інформації про психічний стан

82. Уряд у своїх попередніх запереченнях посилався на право заявника вимагати від суду розгляду його справи в закритому судовому засіданні. Суд зазначає, що національне законодавство не передбачає, що для цього сторона повинна подати клопотання про проведення закритого розгляду справи; суд може прийняти таке рі-

шення на власний розсуд (п. 32 вище). Однак закон зобов'язує органи влади вжити всіх необхідних заходів для захисту особистого життя осіб від зайвого втручання (п. 29 вище).

Крім того, присутність громадськості у судовій залі під час оголошення суддею інформації, отриманої з психіатричної лікарні, була лише одним з елементів, що негативно вплинули на особисте життя заявника. Зокрема, таке клопотання [про проведення закритого судового засідання], навіть якби його задовольнили, не могло ані гарантувати конфіденційність інформації, розголошеної сторонам та їх представникам під час засідання, ані обмежити доступ до матеріалів справи.

83. Щодо можливості подання відповідної скарги до апеляційної інстанції, Суд зазначає, що заявник успішно скористався цим засобом юридичного захисту, який, однак, виявився неефективним, оскільки визнання незаконності не привело до припинення розголошення конфіденційної інформації про психічний стан, що містилася у матеріалах справи, або до відшкодування заявнику шкоди, завданої йому в результаті незаконного втручання в його приватне життя.

84. Зважаючи на це, Суд відхиляє попереднє заперечення Уряду і постановляє, що було порушення статті 13 Конвенції.

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

85. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

86. Заявник вимагав відшкодування матеріальної та моральної шкоди у розмірі 232 400 євро.

87. Уряд вважав цю суму надмірною та необґрунтованою.

88. Практика Суду встановлює, що має бути чіткий причинно-наслідковий зв'язок між порушенням Конвенції та шкодою, про яку стверджує заявник (див., серед інших джерел, рішення від 13 червня 1994 р. у справі «Барбера, Месеже і Жабардо проти Іспанії» (*Barbera, Messegué and Jabardo v. Spain*) (колишня стаття 50), Series A, № 285-C, с. 57, 58, пункти 16—20; та від 8 липня 1999 р. у справі «Какічі проти Туреччини» (*Çakıcı v. Turkey*), ECHR 1999-IV, п. 127). Суд зазначає, що розмір шкоди, завданої проведенням незаконного обшуку офісу заявника, був встановлений 28 серпня 2000 року Новозаводським районним судом. На цій підставі Суд вважає справедливим призначити заявнику 2315 євро відшкодування матеріальної шкоди. Крім того, Суд вважає за доцільне призначити 3000 євро відшкодування моральної шкоди.

В. Судові витрати

89. Заявник не подавав жодної вимоги за цим пунктом протягом встановленого періоду часу; отже, Суд не призначає компенсації щодо цього.

С. Пеня

90. Суд вважає належним призначити пеню, виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткових пункти.

З цих підстав Суд одноголосно

1. *Оголошує* заяву прийнятною;

2. *Постановляє*, що було порушення статті 8 Конвенції стосовно обшуку контори заявника та розповсюдження конфіденційної інформації про його психічний стан;

3. *Постановляє*, що було порушення пункту 2 статті 6 Конвенції;

4. *Постановляє*, що було порушення статті 13 Конвенції;

5. *Постановляє*, що:

a) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику зазначені нижче суми з урахуванням будь-якого податку, який може бути з них стягнуто; ці суми має бути конвертовано в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

i) 2315 євро (дві тисячі триста п'ятнадцять євро) відшкодування матеріальної шкоди;

ii) 3000 євро (три тисячі євро) відшкодування моральної шкоди;

b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на ці суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткових пункти;

6. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено в письмовій формі 29 червня 2006 року згідно з пунктами 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія Вестердік
Секретар

Пеер Лоренцен
Голова